

## СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

*У статті обґрунтовано комунікативне сутність системи інтелектуальної власності, виявлено резерви вдосконалення її інформаційного забезпечення в Україні.*

**Ключові слова:** інтелектуальна власність, соціальні комунікації, інформаційна інфраструктура, канали доступу до патентної інформації, агрегатори патентних баз даних, Україна.

### I. Вступ

В умовах розбудови інформаційного суспільства та суспільства знань одним з найважливіших ресурсів розвитку людства стає інтелектуальна власність. Досвід економічно розвинутих країн світу дає змогу стверджувати, що інтелектуальна власність є майже невичерпним ресурсом, який завдяки своїм унікальним властивостям стає важливим інструментом та рушійною силою суспільного прогресу. Щодо України, то за ефективністю регулювання й надійністю захисту прав інтелектуальної власності вона посідає лише 120-те місце у світі, чим суттєво стримує темпи економічного, техніко-технологічного та культурного зростання.

Низькі стандарти захисту прав інтелектуальної власності в Україні багато в чому зумовлені дефіцитом своєчасної, достовірної, консолідованої інформації щодо особливостей та механізмів функціонування національної системи державного регулювання цієї сфери, умов і технологій перетворення результатів творчої діяльності на вагому складову матеріальних активів суб'єктів господарювання. Ця проблема фрагментарно висвітлена в працях А. Ахметова, Д. Дідуха, П. Крайнева, А. Кубаха, О. Підпригори, О. Святоцького, О. Ястремської та ін., але не набула системного розв'язання й потребує подальших наукових розвідок.

### II. Постановка завдання

Мета статті – визначення резервів удосконалення складових інформаційної інфраструктури системи інтелектуальної власності в Україні.

### III. Результати

Найраціональнішим дослідницьким підходом до визначення комунікативної сутності та механізмів функціонування інформаційної інфраструктури інтелектуальної власності є інформаційний підхід. Продуктивним прикладом його застосування є визначення, запропоноване в межах концепції неoinституціоналізму науковцем А. Ахметовим: "Інститут інтелектуальної власності в широкому трактуванні є динамічною системою

формальних та неформальних правил та обмежень, що регулюють економічні відносини, пов'язані з інформацією й інтелектуальними продуктами на стадії їх виробництва, розподілу, обміну та споживання" [2, с. 15–16]. Не менш вдалим для відтворення комунікаційної сутності процесів у системі набуття, реалізації й захисту права інтелектуальної власності є визначення В. Копилова: "Інститут інтелектуальної власності є основою правового регулювання інформаційних відносин, що виникають у процесі виробництва, передавання, розповсюдження та споживання інформації, яка є результатом літературного, художнього, наукового, технічного й інших видів творчості" [8, с. 253].

Аналіз сутності об'єктів інтелектуальної власності з позицій інформаційного підходу дає змогу визначити, що ними є продукти духовної творчості, які спочатку виступають як "ідеальні, нематеріальні, унікальні, одиничні, неповторні, суб'єктивні результати" [15, с. 15], а потім втілюються як інформація, зафіксована на матеріальному носії у вигляді наукової праці, опису винаходу, монографії, скульптури, картини, аудіозапису, кінофільму тощо. Варто підкреслити, що творча діяльність членів соціуму, кінцевим результатом якої є нові ідеї та відкриття, здійснюється лише на основі успадкування суспільно значущої інформації, що генерується й зберігається завдяки функціонуванню системи спеціалізованих документально-комунікаційних структур: видавництв, бібліотек, архівів, музеїв, органів науково-технічної інформації.

Щодо процедури набуття права власності на результати творчої діяльності, то її найважливішою передумовою є формалізація цих результатів у вигляді об'єкта інтелектуальної власності (ОІВ), законодавче оформлення права володіння цим ОІВ за встановленими нормами й правилами, що відбувається на основі інформаційної взаємодії суб'єктів сфери інтелектуальної власності. Залежно від стадії участі суб'єктів у процесах створення, використання та захисту ОІВ їх поділяють на три основні групи [1; 16]: до першої належать первинні суб'єкти, які на-

були право інтелектуальної власності в результаті створення об'єкта інтелектуальної власності (автори художніх, наукових творів) або державної реєстрації прав на об'єкт промислової власності (автори наукових відкриттів, винаходів, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань); до другої групи належать вторинні суб'єкти інтелектуальної власності ІВ, які самі нічого не створюють, але на підставі закону або договору набули у встановленому порядку майнові права на ОІВ (правовласники, правонаступники, роботодавці); до третьої групи суб'єктів інтелектуальної власності зараховують допоміжних суб'єктів (представників державної служби інтелектуальної власності, державних інспекторів, патентних повірених, патентознавців, суддів, митників, представників правоохоронних та контролюючих органів тощо), діяльність яких забезпечує додержання врегульованих законом суспільних відносин щодо набуття, охорони й захисту прав інтелектуальної власності через налагодження стійкої комунікаційної взаємодії між його суб'єктами.

Суб'єкт-суб'єктні зв'язки в системі суспільної взаємодії стосовно набуття, володіння, користування й розпорядження результатами інтелектуальної творчої діяльності ґрунтуються на обміні суспільно значущою інформацією та утворюють комунікаційний простір системи інтелектуальної власності. Внутрішня комунікаційна інфраструктура системи інтелектуальної власності спирається на інформаційні ресурси, що виникають у результаті супроводу основних процесів життєвого циклу ОІВ: створення ОІВ – набуття прав на ОІВ – реалізація прав на ОІВ – утилізація прав на ОІВ. Так, процес створення ОІВ передбачає перевірку новизни ідеї винахідника через патентний пошук у вітчизняних та світових патентних базах даних, документальне оформлення ідеї через подання заявки на видачу патенту. Процедура подання заявки утворює цілісний комплекс первинної патентної документації, оскільки передбачає оформлення винахідником: заяви про видачу патенту України на винахід (корисну модель); опису винаходу (корисної моделі); формули винаходу (корисної моделі); креслень (якщо на них є посилання в описі); реферату [13].

Процес набуття права на ОІВ передбачає подання заявок на видачу охоронних документів до Українського інституту промислової власності (Укрпатенту) для проведення експертизи поданих заявками матеріалів на предмет відповідності умовам правової охорони і підготовку експертного висновку. Важливо підкреслити, що майже всі етапи організації та проведення експертизи об'єкта техніки на патентну чистоту

потребують залучення спеціальних джерел інформації, включаючи офіційні видання патентних відомств відповідної країни (країн), довідково-пошукового апарату до них, Міжнародних патентних класифікацій, повні описи винаходів і корисних моделей та інші матеріали, тому виконується на базі потужних патентних фондів, зокрема й Цифрової патентної бібліотеки (<http://library.ukrpatent.org/>). Крім того, необхідним є нині проведення пошуку інформації в профільних інтернет-ресурсах, оскільки більшість патентних відомств провідних країн світу надають безоплатний дистанційний доступ до реферативних та повнотекстових БД патентних документів, створених на основі офіційних публікацій у Патентних бюлетенях, а також до ресурсів авторитетних міжнародних організацій (Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), Європейської патентної організації (ЄПО) тощо. Так, цінними для проведення якісної експертизи є ресурси веб-сайту Європейського патентного відомства (ЄПВ), яке надає доступ до БД ЄПВ, що містить інформацію про патентні документи Франції, Німеччини, Швейцарії, США, ЄПВ і ВОІВ (бібліографічні дані, реферати англійською мовою та повні описи винаходів), Китаю і Японії (бібліографічні дані, реферати англійською мовою), а також до бібліографічних БД патентних документів 47 національних і 3 регіональних патентних відомств, зокрема й РФ, низки країн СНД і Євразійського патентного відомства (ЄАПВ) (<http://www.european-patent-office.org>). Міцним інформаційним потенціалом відрізняється контент веб-сайту Патентного відомства США (<http://www.uspto.gov>), яке надає безкоштовний доступ до БД рефератів і повних описів винаходів США з 1976 р., реферати описів винаходів англійською мовою до патентів ЄПВ і Японії.

З метою формування системи потужного інформаційного забезпечення процесів набуття та реалізації права ІВ в Україні державне підприємство “Український інститут промислової власності” (<http://www.uiprv.org/ua/services.html>) та його філія – Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг (<http://iii.ua/uk>) від кінця 2002 р. підтримують функціонування системи інтерактивних спеціалізованих баз даних про зареєстровані в Україні об'єкти ІВ. Оперативний пошук інформації в цих базах даних здійснюється за допомогою механізму взаємодії гнучких пошукових систем, які на запит користувача реалізують такі види пошуку: алфавітний, предметний (тематичний), іменний, нумераційний, пошук за ключовими словами в назвах винаходів і текстах рефератів. Доступ до бібліографічних даних та рефератів винаходів у цих базах даних без-

оплатний, а до формул і повних текстів описів винаходів – на договірних засадах.

Необхідність формування й постійної підтримки потужного інформаційного супроводу системи ІВ в Україні підтверджує генерування державним патентним відомством країни (<http://sips.gov.ua/>) таких баз даних та інформаційно-довідкових систем: БД колективного користування “Відомості про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду”; БД “Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг”; БД “Відомості про міжнародну реєстрацію знаків, які отримали правову охорону в Україні”; БД “Відомості про добре відомі знаки в Україні”; БД “Відомості про знаки для товарів і послуг, дія свідоцтв на які припинена або свідоцтва на які визнано недійсними”; Інтерактивна БД “Промислові зразки, зареєстровані в Україні”; БД “Відомості про міжнародну реєстрацію промислових зразків, які отримали правову охорону в Україні”; ІДС “Стан діловодства за заявками на винаходи і корисні моделі”; ІДС “Відомості про стан діловодства за заявками на знаки для товарів і послуг”; ІДС “Стан діловодства за заявками на промислові зразки в Україні” тощо.

Окрім інтерактивних інтернет-ресурсів патентної документації, важливою складовою інформаційної інфраструктури системи ІВ в Україні є документні фонди галузевих та регіональних центрів науково-технічної інформації, універсальних і спеціальних наукових бібліотек, довідково-пошукові фонди інформаційних центрів та патентних відділів підприємств і установ-суб’єктів господарювання. Так, патентний фонд Державної науково-технічної бібліотеки України (<http://www.gntb.gov.ua/>) є найбільшим фондом патентної документації по всіх промисловорозвинутих країнах світу та призначений для задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів при проведенні ними всіх видів патентних досліджень, депозитарного збереження патентної документації та її широкого публічного використання. Обсяг патентного фонду бібліотеки – більш ніж 18 млн документів 60 країн світу, 5 міжнародних організацій (ВОІВ, ЄПО, ЄАПО, ОАІР, АРІПО), а також провідних інформаційних фірм, представлених на різних видах носіїв. Окрім первинної й вторинної патентної документації, що становить майже 80% фонду, бібліотека формує систематизовані та оснащені довідково-пошуковим апаратом зібрання патентно-асоціованих, патентно-правових, нормативно-методичних і довідкових видань. Хронологічна глибина фонду сягає середини минулого сторіччя й за цим показником інтернет-ресурси патентної документації суттєво поступаються бібліотечним.

У разі встановлення за результатами експертизи наявності в об’єкта промислової

власності ознак новизни, оригінальності, промислової придатності відбувається визнання державними органами права власності на результати творчої діяльності через видання охоронного документа (патенту або свідоцтва). При цьому Державна служба інтелектуальної власності України (<http://sips.gov.ua/>) здійснює державну реєстрацію та облік об’єкта права інтелектуальної власності у відповідному Державному реєстрі, а відомості, що занесені до Реєстру, публікує в офіційному бюлетені “Промислова власність”. Електронна акумулятивна версія цього бюлетеня доступна суб’єктам системи ІВ на веб-сайті Українського інституту промислової власності (<http://base.uipv.org/searchBul/>), який є нині найважливішим інтерактивним каналом трансляції патентної інформації.

Саме після закріплення за фізичними та юридичними особами майнових прав на результати інтелектуальної діяльності ці продукти мають можливість включитися в економічний товарообіг і трансформуватися в матеріальні блага. З цього моменту розпочинається процес реалізації права на ОІВ через визначення можливостей його упродовження у виробничий процес, перспективності продажу ліцензій на права його використання. Реєстрацію договорів про передачу прав на об’єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України, через купівлю-продаж ліцензій проводить Державна служба інтелектуальної власності України.

Діяльність патентно-ліцензійних служб суб’єктів господарювання щодо оцінювання рівня інноваційності та комерційної значущості продуктів ІВ теж спирається на ґрунтовні інформаційні розвідки щодо доцільності та правил оформлення ліцензійних угод, їх прибутковості й перспективності. Так, для визначення одного з найважливіших факторів забезпечення конкурентоспроможності (урахування умов конкуренції на ринку науково-технічної продукції) необхідно дотримуватися технології аналізу умов конкуренції, яка передбачає: проведення тематичного патентного пошуку з послідовним виявленням провідних фірм-конкурентів; проведення іменного пошуку за назвами фірм; аналіз структури науково-технічної продукції конкурентів, географії патентування, ліцензійної діяльності конкурентів; виявлення потенційних партнерів; упорядкування досьє на фірму; пошук і аналіз рекламно-комерційної інформації тощо [9]. Тобто ефективна ліцензійна діяльність потребує потужного інформаційного забезпечення й має спиратися на різноманітні джерела як внутрішньої комерційної, так і зовнішньої – опублікованої інформації.

Окрім цього, підприємства – суб’єкти господарювання як представники виробничої

підсистеми ІВ мають створювати інформаційне дос'є на кожне нововведення, що періодично доповнюється й корегується. Аналіз таких даних дає змогу встановити низку найважливіших чинників під час маркетингового опрацювання продукту ІВ. Таке дос'є передбачає наявність інформації про:

- розподіл патентів, які були видані окремим фірмам, за роками (що дає змогу виявити тенденції розвитку попиту на нововведення);
- розподіл за роками та країнами патентів з удосконалення продукції (що дає змогу усвідомити ступінь активності фірм на ринках конкретних країн і зміни в потребах споживачів);
- правовий статус патенту – терміни заявки, термін дії тощо (що важливо під час проведення експертизи ОІВ на патентну чистоту);
- патенти-аналоги, систематизовані за номером першої заявки (що необхідно для аналізу географії патентування фірм-конкурентів та оцінювання комерційної значущості нововведення);
- можливі сфери застосування винаходів (що важливо для адекватної сегментації ринку);
- джерела інформації, що мають посилання на цей патент, особливо ті, де розглядаються шляхи застосування винаходу на практиці (у цих джерелах завжди можна знайти дані про переваги та недоліки нововведення; це дасть змогу одержати більш повне уявлення про ступінь готовності винаходу до використання та про його значущість). Дані про недоліки нововведення можна одержати також з описів пізніших за пріоритетом винаходів, де конкретний винахід використовується для порівняння як аналог. Формуючи інформаційне дос'є на нововведення, необхідно враховувати, що дані, які можна одержати з патентної інформації, важливі як під час продажу продукту, так і під час його купівлі.

Задля найповнішого інформаційного забезпечення маркетингових досліджень ринку нововведень обов'язковою є наявність систематизованої інформації з виставок, ярмарків, тематичних семінарів, симпозіумів, яка має комерційну спрямованість, тому є найповнішою й інтегрованою. Для позиціонування об'єктів інтелектуальної власності як товару особливо важлива інформація зі спеціалізованих інноваційних міжнародних виставок, де всі: продавці й покупці, експоненти та відвідувачі – тією чи тією мірою пов'язані інтересом до інновацій. Окрім цього, у фондах патентно-інноваційних та маркетингових відділів підприємств, що організують інформаційний супровід нововведень, невід'ємною складовою є такі види неопуб-

лікованих і опублікованих документів: звіти про НДР і ДКР, які містять відомості про розробки й технології з випередженням часу їх реалізації в кілька років; звіти про іспити дослідних зразків, фірмові проспекти й каталоги, які повідомляють про початок промислового освоєння ОІВ; науково-технічні журнали та реферативні видання, що інформують про наявний факт промислового освоєння ОІВ, але найчастіше із запізненням у 1–2 роки; стандарти та технічні умови, що закріплюють вимоги до промислового виробництва ОІВ, запізнюючись на кілька років.

#### IV. Висновки

Таким чином, найважливішою передумовою ефективного функціонування системи ІВ в Україні є створення її якісної інформаційної інфраструктури шляхом налагодження комунікаційної взаємодії спеціалізованих (установ державної служби інтелектуальної власності) і неспеціалізованих (органів науково-технічної інформації, наукових бібліотек, структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності і інтелектуальної власності у складі підприємств, установ та організацій) підсистем, що забезпечують виробництво, розповсюдження, споживання інформації у сфері ІВ, формують консолідований та оперативно оновлюваний інформаційний ресурс як базу для виробництва конкурентоспроможних інформаційних продуктів і послуг з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб усіх категорій користувачів.

#### Список використаної літератури

1. Аврамова О. Є. Система суб'єктів інтелектуальної власності / О. Є. Аврамова, І. С. Ревелюк // Вісник НТУ "ХПІ". – 2013. – № 6. – С. 30–33.
2. Ахметов А. А. Роль інститута інтелектуальної собствениости в становлении "новой" экономики : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / А. А. Ахметов ; ФГОБУВПО. – Москва, 2013. – 26 с.
3. Денісюк О. П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О. П. Денісюк // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 38–41.
4. Дідух Д. І. Роль державного регулювання інтелектуальної власності в умовах інноваційної економіки / Д. І. Дідух // Державне управління. – 2014. – № 1. – С. 15–17.
5. Драпак М. К. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. / М. К. Драпак. – Київ : Ін Юре, 2007. – 156 с.
6. Інтелектуальна власність: новий світ прав і відрахувань // Інтелектуальна власність. – 2012. – № 9. – С. 64–68.
7. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 1998. – № 1. – С. 51–62.

8. Копылов В. А. Информационное право : учебник / В. А. Копылов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юристъ, 2004. – 510 с.
9. Крайнев П. П. Интеллектуальна економіка: управління промисловою власністю : монографія / П. П. Крайнев. – Київ : Ін Юре, 2004. – 448 с.
10. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / А. І. Кубах. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 149 с.
11. Офіційний сайт Державної служби інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.sdip.gov.ua](http://www.sdip.gov.ua).
12. Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : затв. Указом Президента України від 08.04.2011 р. № 436/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13415.html>.
13. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : затв. Наказом Міністерства освіти і науки України 22.01.2001 р. № 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01/print>.
14. Право інтелектуальної власності : підруч. для студ. вищих навч. закл. / [за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького]. – Київ : Ін Юре, 2002. – 624 с.
15. Святоцький О. Д. Право інтелектуальної власності : підручник / О. Д. Святоцький. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 362 с.
16. Ястремська О. О. Интеллектуальна власність : навч. посіб. / О. О. Ястремська. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2013. – 124 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2014.

---

**Макаренко П. Д. Составляющие информационной инфраструктуры интеллектуальной собственности в Украине**

*В статье обоснована коммуникативная сущность системы интеллектуальной собственности, выявлены резервы совершенствования ее информационного обеспечения в Украине.*

**Ключевые слова:** интеллектуальная собственность, социальные коммуникации, информационная инфраструктура, каналы доступа к патентной информации, агрегаторы патентных баз данных, Украина.

**Makarenko P. Components of the Information Infrastructure of Intellectual Property in Ukraine**

*Communicative nature of the intellectual property system (IPS) is justified, reserves of improving its information provision in Ukraine are identified.*

*Information approach is applied as a research tool for the theoretical reproduction of the main elements of the intellectual property system communication infrastructure.*

*It is proved that the subject-subject links in a system of social interaction that touch on acquisition, possession, use and management of the intellectual creative activity results are based on the exchange of socially significant information and they form a communication space of the intellectual property system.*

*Internal communication infrastructure of the intellectual property system is based on the information resources that come out as a result of implementation of the main processes of the intellectual property system (IPS) life cycle: IPS creation- IPS rights acquisition – IPS rights realization – IPS rights utilization.*

*It is revealed that the most important prerequisite for the effective functioning of Ukrainian IPS is a creation of its quality information infrastructure, that is based on the active communication interaction between specialized (the State Intellectual Property Service Institutions) and non-specialized (parts of scientific and technical information, research libraries, departments of technology transfer issues, innovation and intellectual property as part of enterprises, institutions and organizations) subjects, that ensure production, distribution, consumption of the information in IP sphere, form consolidated and promptly updated information resource as a base for the production of competitive information products and services to satisfy information needs of all users categories.*

*Digital information resources that are generated on the web portal of the Ukrainian State Intellectual Property Service (<http://sips.gov.ua/>) are characterized: digital version of the Official Bulletin "Industrial Property", interactive databases that contain information about requests on industrial property rights objects and documents of title to them.*

**Key words:** intellectual property, social communications, information infrastructure, patent information access channels, patent databases aggregators, Ukraine.